

ungarische Stämmebundes in die europäische Geschichte (862–933). Mainz, 1968.

(11) Révész László: 10. századi magyar fejedelmi kíséret temetői Karoson. Valóság, 1991. 10. sz., 87–97. p. – Cáfolja: Kristó Gyula: A magyar állam megszületése, i. m., 173–179. p.

(12) Legutóbb népszerű formában is. Györffy György és Kristó Gyula. História, 1996. 2. sz., 17–21. p.

(13) Kristó Gyula: A magyar állam megszületése, i. m., 369. p.

(14) Kristó Gyula: Magyar honfoglalás..., i. m., 8. p.

(15) Kristó Gyula: A magyar állam megszületése, i. m., 92. p.

(16) Uo., 91–93. p. Vö. még Tökei Ferenc bevezetője. In: *Őstársadalom és ázsiai termelési mód*. Budapest, 1973, 1982, 7–42. p. Aforisztikus tömörséggel: 29. p.

Szakirodalom (1996. július 15-ig)

Bartha Antal: *A magyar honalapítás*. Budapest, 1987.

Uő.: *A magyar nép őstörténete*. Budapest, 1988.

Györffy György: *István király és műve*. Budapest, 1977.

Uő.: *Kronikáink és a magyar őstörténet. Régi kérdések – új válaszok*. Budapest, 1993.

Honfoglalás és régészet. Szerk.: Kovács László. Budapest, 1994.

Kristó Gyula: *A Kárpát-medence és a magyarság régmúltja (1301-ig)*. Szeged, 1994.

Uő.: *A magyar állam megszületése*. Szeged, 1995.

Uő.: *Az Árpád-kor háborúi*. Budapest, 1986.

Uő.: *Honfoglalás és társadalom*. Szeged, 1996.

Uő.: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Budapest, 1980.

Uő.: *Magyar honfoglalás, honfoglaló magyarok*. Budapest, 1996.

László Gyula: *A honfoglaló magyarok*. Budapest, 1996.

Róna-Tas András: *A honfoglalás kori magyarság*. Budapest, 1982.

Uő.: *A magyarság korai története*. Szeged, 1995.

Makkai László: *Az európai feudalizmus jellegzetességei*. Budapest, 1982.

Millecentenáriumi tematikus folyóiratszámok: – *1100 év*. Rubikon, 1996. 1–2. sz.

– *A magyar honfoglalás a külföldi történetírásban*. Magyar Tudomány, 1995. 12. sz.

– *A magyarság néppé válása – az újabb kutatások tükrében*. Magyar Tudomány, 1996. 4. sz.

– *Honfoglalás*. História, 1996. 2. sz.

Szűcs Jenő: *A magyar nemzeti tudat kialakulása*. Szeged, 1992.

Váczy Péter: *A magyar történelem korai századaiból*. Budapest, 1994.

Vásáry István: *A régi Belső-Ázsia története*. Szeged, 1993. /A magyarokról: 146–153. p.

Az olasz reneszánsz

A felületes, Peter Burke nevét nem ismerő olvasó könnyen eshetne előítéletei csapdájába e könyv kapcsán. A bevezető gondos elolvasása és a bibliográfia áttekintése azonban rögtön eloszlatja az előítéleteket. Kiderül, hogy a szerző ugyan a hatvanas években írta a könyve gerincéül szolgáló fejezeteket, a szöveg most magyarra ültetett változatát a nyolcvanas évek közepén fejezte be. Elolvasása után így valóban azzal teheti az ember a polcára ezt a könyvet, hogy az nélkülözhetetlen összefoglalása egyrészt a szóban forgó kérdés történetének, másrészt a reneszánsz itáliai művészet- és társadalomtörténet megismerésének.

Peter Burke könyve didaktikus, ezért kiválóan használható az oktatásban is.

A szerző az első fejezetben (*A probléma*) megfogalmazza célját – „hogy elhelyezze, illetve visszahelyezze a reneszánsz Itália festészetét, szobrászatát, építészetét, zenéjét, irodalmát és műveltségét eredeti környezetébe, a kor társadalmába...” –, és egyben bemutatja, hogy *Vasaritól* kezdődően a felvilágosodás nagy klasszika-filológusain, esztétáin, történetróin, továbbá a 19. századi szellemtörténeti összefoglalásokon, majd a marxista történészek munkáin át hogyan jutott el az alapkérdések meg-

fogalmazásáig. Ha egy ismertetés írója lehet szubjektív, akkor el kell mondanom, hogy számomra ennek a historiográfiai fejezetnek az olvasása nyújtotta a legnagyobb örömet, még akkor is, ha pontosan tudom, hogy a könyv mondandója szempontjából erre pusztán a probléma megfogalmazása szempontjából volt szükség.

Az egyháztörténet-írás, továbbá a szellemi áramlatok története terén már a hetvenes évek felsőoktatásában sem szorult bizonyításra az a tétel, amelyet az irodalomtörténet-írás már régebben hangsúlyozott, tudniillik, hogy szükségtelen élesen

elválasztani egymástól a középkort és a reneszánszt, legalábbis a *sötét középkor – tündöklő reneszánsz* ellentét formájában. Amikor az uralkodó szellemi elit teljesítményét visszahelyezi saját korának társadalmi, gazdasági közegébe, Peter Burke is figyelmeztet arra, hogy a nagy tömegek kultúrája a reneszánsz korban mennyi középkorias vonást mutat.

A művészet saját környezetében című fejezetben a művészek és írók származásától kezdődően, képzésükön, valamint az alkotás folyamatán keresztül, a művészeti, s részben az irodalmi és zenei alkotások fogyasztóinak ízléséig az alkotás és az alkotások teljes társadalomtörténetét kapjuk. Hiányérzetünk a csak marginálisan érintett humanistákkal és humanizmussal kapcsolatban lehet. Igaz az is, hogy a tudós alkotó értelmiségi réteg a kultúrának még szűkebb rétegét képviselte, mint a művész- és íróközösség.

A harmadik nagy fejezet *A társadalmi környezet* címet viseli, s egyes alfejezeteiben a szerző folyamatosan visszautal a második részben felvetett problémákra.

Az egész kötet összefoglalóan a hagyományos 19. századi reneszánsz-kép kritikája, pontosabban az akkor megfogalmazott tételek igazságainak történeti, historiográfiai ellenőrzése, árnyalása. Az alaptételeket Burke is idézi: „A művészet virágzott, és az általa képviselt új realizmus, világság és individualizmus mind-mind azt bizonyítja, hogy véget ért a középkor, és elkezdődött az újkor.” Az állítás három alap-

elemét, ezek igazát boncolja a szerző a második és harmadik fejezetben a konkrét művészettörténeti, illetve irodalomtörténeti anyag segítségével, továbbá a kulturális élet szereplői társadalmi viselkedésének vizsgálatával.

Burke az egyes korszakok közti átmenet folyamatosságát hangsúlyozza, furcsa mód azonban elsiklik *Jean Delumeau* több könyvében is kiemelt, elemzett állítása mellett, amely szerint a 14. századi eretnekmozgalmak mint tömegmozgalom, s az itáliai városok zárt családi, illetve szűk közösségi istentiszteletei végső soron ugyanannak az új vallási igénynek a kifejeződései, s a reneszánsz individualizmus nem csupán az alkotó művész, író, tudós individualizmusa, hanem az egyén saját belső, bensőséges vallásossága iránti igényének kifejeződése. Általában is igaz, hogy Peter Burke nem veszi kellő súllyal figyelembe az egyház- és teológiatörténet utóbbi fél évszázadának eredményeit, amelyek a katolikus reformációról, pontosabban előreformációról szólnak, s azokról a mozgalmakról, amelyek a középkortól a reneszánszra át a reformációig egységes folyamatot képeztek.

Burke, Peter: Az olasz reneszánsz. Kultúra és társadalom Itáliában. Osiris–Századvég, Budapest, 1994, 310. p.

Keveházi Katalin